

ברכה ליום התיאטרון הבינלאומי 2024

מאת יון פוסה

כל אדם הוא ייחודי, ובה בעת גם דומה לכל אדם אחר. מראיתנו הגלויה, החיצונית, שונה כמובן מזו של כל אדם אחר, אבל יש גם משהו בתוך כל אחד ואחת מאיתנו השייך אך ורק לאותו אדם, שהוא הוא אותו אדם. נוכל לקרוא לכך החלק הרוחני שבאדם, או נשמתו. ולחילופין נוכל להחליט שלא לתייג אותו במלים, פשוט להניח לו.

אבל בה בשעה שאנו שונים זה מזה, אנחנו גם דומים, או דומות. בני אדם מכל חלקי תבל דומים ביסודם, לא משנה איזו שפה אנחנו דוברים, מה צבע עורנו, או צבע שערנו.

זה אולי מעין פרדוקס: שאנחנו דומים לחלוטין, ולחלוטין לא דומים בעת ובעונה אחת. ייתכן שהאדם הוא פרדוקסלי במהותו, בגישור שאנחנו עושים בין גוף לנפש, בין הקיום הגשמי והמוחשי ביותר ובין משהו המתעלה מעל ומעבר לגבולות החומריים, הגשמיים הללו.

אמנות, אמנות טובה, מצליחה באורח פלאי למזג את הייחודי ביותר עם האוניברסלי. היא מאפשרת לנו להבין את השונה – הזר, אפשר לומר – כאוניברסלי. בעשותה זאת, האמנות פורצת את הגבולות בין שפות, איזורים גיאוגרפיים, מדינות. היא מחברת לא רק בין התכונות האינדיבידואליות של כולם אלא, במובן שונה, התכונות האינדיבידואליות של כל קבוצת אנשים, או לדוגמה של כל אומה.

האמנות לא עושה זאת על ידי מחיקת ההבדלים והפיכת הכל לזהה, אלא להפך, בכך שהיא מראה לנו את השונה מאיתנו, את הזר, האחר. כל אמנות טובה מכילה בחובה בדיוק את זה: משהו זר, משהו שאיננו מסוגלים לתפוס עד הסוף ובה בעת תופסים, במובן מסוים, אותו משהו מסתורי, ניתן לומר, משהו המקסים אותנו, וכך מחולל אותה התעלות שכל אמנות חייבת להכיל בחובה ולהוביל אותנו אליה.

אינני מכיר דרך טובה יותר לאחד בין ניגודים. זו הגישה המהופכת תכלית ההיפוך מן הקונפליקטים האלימים להם אנו עדים לעתים קרובות מדי ברחבי תבל, הנכנעים לפיתוי ההרסני להכחיד כל דבר זר, כל דבר ייחודי ושונה, לעתים קרובות באמצעות ההמצאות הבלתי אנושיות ביותר שהטכנולוגיה העניקה לנו. יש טרור. יש מלחמה. כי לבני האדם יש גם צד חייתי, הנדחף על ידי האינסטינקט לראות באחר, בזר, איום לעצם קיומם שלהם במקום לראות בו מסתורין מרתק.

בעקבות זאת המאפיינים הייחודיים – תווי השונות שקל לנו לזהותם – נעלמים, ומותירים מאחוריהם אהידות קיבוצית שבמסגרתה כל דבר שונה הוא איום שיש להכחידו. מה שמצטייר מבחון כשונה, לדוגמה אידיאולוגיה דתית או פוליטית, הופך למשהו שיש להכריעו ולהשמידו.

מלחמה היא מאבק כנגד מהותה העמוקה ביותר של האנושיות, הייחודיות. וזהו מאבק כנגד כל האמנויות, כנגד מהותה העמוקה ביותר של האמנות.

דיברתי כאן על האמנות בכללותה, לא על תיאטרון או מחזאות באופן ספציפי, וזאת מאחר שכל אמנות טובה, עמוק בחובה, נסובה על אותו דבר עצמו: לקחת את הדבר הייחודי ביותר, ולהפוך אותו לאוניברסלי. לאחד את הייחודי עם האוניברסלי בביטויי האמנותיים. לא לבטל את ייחודו אלא להבליט אותו, להעצים בהירות את הזר והלא מוכר.

הרי ברור כשמש שמלחמה ואמנות הם הפכים, בדיוק כשם שמלחמה ושלוה הם הפכים. אמנות היא שלום.

מנורבגית: גד קינר-קסינגר